

Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και Προτάσεις για την Εφαρμογή της στην Ελλάδα

Λαυρέντη Γ. Δελλασούδα
Επίκουρου Καθηγητή Παιδαγωγικής
στη Φιλοσοφική Σχολή
του Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Το θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα κάθε προσπάθειας για εκμετάλλευση των τεχνολογικών επιτευγμάτων, εξαρτάται από το πεδίο, τον τρόπο και το βαθμό εφαρμογής τους. Οι μηχανές εσωτερικής καύσης, τα φυτοφάρμακα, τα τεχνητά λιπάσματα, η ατομική ενέργεια, η τηλεόραση, η κινητή τηλεφωνία, η γενετική μηχανική και μία σειρά άλλων τεχνολογικών επιτευγμάτων, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα επιβεβαίωσης της άποψης αυτής. Από την άλλη πλευρά, και ανεξάρτητα προς την προαναφερθείσα αξιολογική προσέγγιση, ένας μεγάλος αριθμός προσώπων δεν μπορεί να ενταχθεί στην αγορά εργασίας ή να παραμείνει σ' αυτή, να παράγει ανταγωνιστικά προϊόντα, να αυξήσει την προσωπική του ασφάλεια κατά την ώρα εργασίας και γενικότερα να παρακολουθήσει την τεχνολογική πρόοδο, λόγω υποκειμενικών ή αντικειμενικών αιτιών, που αναφέρονται στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, τη μετεκπαίδευση, την επιμόρφωση, την επανεκπαίδευση και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση των προσώπων αυτών.

Απάντηση στο τελευταίο αυτό πρόβλημα, από πλευράς παραγόντων και μέσων της Αγωγής, δίνει η πραγμάτωση της γνωστής παιδαγωγικής αντίληψης, ότι η βοήθεια του υποκειμένου της μάθησης πρέπει να επιδιώκεται και με τη συνεχή βελτίωση και ανανέωση τόσο του διδακτικού αντικειμένου όσο και των διδακτικών μέσων με την αξιοποίηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων.

Προς αυτή ακριβώς την παιδαγωγική κατεύθυνση θεωρούμε ότι κινείται το εκπαιδευτικό σύστημα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Εννοούμε δε ως εκπαίδευση εξ αποστάσεως (E.A.) το σύστημα εκείνο, το οποίο το χαρακτηρίζουν: α) τα στοιχεία της **προγραμματισμένης (μηχανιστικής)**, κατά την άποψή μας) διδασκαλίας/μάθησης, β) η χρησιμοποίηση των πολυμέσων (multimedia), γ) η εκ των λόγων αυτών μη συναντησιακή σχέση του εκπαιδευόμενου με τους συνεκπαιδευόμενους και τον εκπαιδευτή, δ) η επικοινωνία (οποιασδήποτε μορφής και έκτασης) του σπουδαστή με το διδακτικό προσωπικό, κατά συστηματικό τρόπο, και ε) η απονομή τίτλου ή βεβαίωσης σπουδών.

2. Με αφετηρία της εκτιμήσεις αυτές θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε, με επιγραμματικό κατά το δυνατόν τρόπο, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της E.A. και να διατυπώσουμε προτάσεις τόσο για την αύξηση των πλεονεκτημάτων και ελάττωση των μειονεκτημάτων όσο και για τις προϋποθέσεις εφαρμογής της στη χώρα μας.

Σημειώνουμε ότι δεν θα επιμείνουμε στα πλεονεκτήματα του συστήματος της E.A. σε ό,τι αφορά στη μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών, διότι περί αυτού έγινε εκτενής λόγος από προηγούμενους ομιλητές.

I. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Τα θετικά ή αρνητικά χαρακτηριστικά στοιχεία της E.A. γίνονται φανερά από την κριτική: α) του τρόπου που χρησιμοποιεί το υπόψη σύστημα για τη μετάδοση του μορφωτικού αγαθού και β) του βαθμού επίτευξης μέσω του συστήματος αυτού του επιδιωκόμενου από την παιδεία συνολικού αποτελέσματος. Στο πλαίσιο αυτό, εάν η E.A. θεωρηθεί ως εκπαιδευτική τεχνολογία, που υπηρετεί την προγραμματισμένη μάθηση/διδασκαλία ή συμπληρώνει τα κλασικά εκπαιδευτικά μέσα, έχουμε ένα εκπαιδευτικό εργαλείο με πολλαπλά πλεονεκτήματα. Εάν όμως τη θεωρήσουμε υποκατάστατο και όχι συμπληρωματικό στοιχείο του κλασικού εκπαι-

δευτικού συστήματος, ιδίως για την Α'βάθμια και τη Β'βάθμια εκπαίδευση, τότε το σύστημα αυτό οδηγεί σε αλλοίωση του σκοπού της εκπαίδευσης και κατά συνέπεια δεν πρέπει να γίνει αποδεκτή η εφαρμογή του. Διότι, αντί να προετοιμάζει το νέο άνθρωπο για την ελεύθερη απόφαση κοινωνικοποίησής του, τον μεταβάλλει σε όργανο του οποίου οι ενέργειες είναι κατευθυνόμενες (robot).

Βεβαίως, τα μειονεκτήματα του συστήματος σχεδόν μηδενίζονται εάν δεχτούμε ότι ο σκοπός της Παιδείας είναι η απλή μετάδοση γνώσεων. Όμως αυτό δεν ευσταθεί, διότι στην έννοια της Παιδείας περιλαμβάνονται και ο διάλογος και η διαμόρφωση ελεύθερης και δημοκρατικής προσωπικότητας, που αποτελούν βασικές απαιτήσεις στη διαδικασία βιωματικής άσκησης του ατόμου προς κοινωνικοποίηση. Αυτές ακριβώς οι προϋποθέσεις δεν διασφαλίζονται με την Ε.Α.

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι η υπέρση των μειονεκτημάτων αυτών δεν σημαίνει ότι και το κλασικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν στερείται άλλου είδους μειονεκτημάτων, τα οποία θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν ή να περιοριστούν, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, από ένα άλλο, διορθωτικό ή συμπληρωματικό σύστημα, και αυτό θα ήταν το ευκαίιο.

Άλλωστε για να χαρακτηρίσουμε τον τρόπο εφαρμογής και τα αποτελέσματα ενός νέου εκπαιδευτικού συστήματος ως πλεονεκτήματα του νέου αυτού συστήματος, θα πρέπει, καταρχάς, να γνωρίζουμε και να αποδεχόμαστε τις αδυναμίες του προϋπάρχοντος συστήματος, τις οποίες έρχεται να θεραπεύσει το νέο. Το γενικώς εφαρμοζόμενο, σήμερα, σύστημα εκπαίδευσης έχει αρκετά μειονεκτήματα, τα οποία οφείλονται σε διάφορους αρνητικούς παράγοντες, οι βασικότεροι των οποίων είναι:

α) Η ποιότητα και η επάρκεια των εφοδίων με τα οποία εξοπλίζονται οι νέοι άνθρωποι.

Η ποιότητα και η ποσότητα του προσφερόμενου μορφωτικού αγαθού βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση προς την ετοιμότητα και την αξιοπιστία των παραγόντων και των μέσων της αγωγής. Ήδη οι χθεσινοί εισηγητές αναφέρθηκαν στο θέμα αυτό. Εδώ περιορίζομαι σε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα που αναφέρονται σε προβλήματα που αφορούν στην προετοιμασία του εκπαιδευτικού, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο:

i) Το μη ενιαίο υπόβαθρο των εκπαιδευτικών, ως προς τις σπουδές τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (π.χ. εκπαιδευτικοί Α'βάθμιας εκπαίδευσης διδάσκουν Μαθηματικά ενώ προέρχονται από τη Γ' δέσημη υποψηφίων σπουδαστών και Ελληνικά ενώ προέρχονται από τη Β' δέσημη).

ii) Το μη ενιαίο υπόβαθρο των εκπαιδευτικών, ως προς τις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές. Υπάρχουν εκπαιδευτικοί που έχουν εκπαιδευτεί σε διάφορες, χρονικά, εκπαιδευτικές εποχές με αποτέλεσμα είτε οι γνώσεις τους να είναι περιορισμένες ή μη αναθεωρημένες, είτε να καλούνται να διδάξουν αντικείμενα τα οποία ουδέποτε διδάχθηκαν (π.χ. καλούνται να διδάξουν τη Δημοτική γλώσσα φιλόλογοι που ποτέ δεν τη διδάχθηκαν ή εκπαιδευτικοί άλλων ειδικοτήτων θέματα που αποτελούν σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και τα οποία επίσης δεν διδάχθηκαν).

iii) Η ανεπάρκεια εποπτικών μέσων και τεχνολογικού εξοπλισμού, γενικότερα, αποδυναμώνουν το έργο του εκπαιδευτικού με αποτέλεσμα η προσπάθεια του καθενός να εξαρτάται από το απόθεμα ψυχικών δυνάμεων.

iv) Η παγίδευση του εκπαιδευτικού στο χρησιμοθηρικό κοινωνικό κλίμα που εκφράζεται μέσα από την "διακριτική επικοινωνία" διδασκόντων και διδασκομένων στα εκτός "δέσμης" μαθήματα.

v) Η παντελής έλλειψη ή η ανεπαρκής ψυχοπαιδαγωγική κατάρτιση του εκπαιδευτικού.

vi) Η παντελής έλλειψη ή η υποτυπώδης πρακτική άσκηση των εκπαιδευτικών.

vii) Η υποχρέωση του εκπαιδευτικού να παρακολουθεί το σύνολο των εισηγήσεων -μαθημάτων επιμορφωτικών εκδηλώσεων χωρίς να έχει τη δυνατότητα επιλογής, σύμφωνα με τα προσωπικά του ενδιαφέροντα και ανάγκες.

Οι αδυναμίες αυτές θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με την Ε.Α. στο πλαίσιο του διφασικού μοντέλου εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών ή του συνδυαστικού μοντέλου, όπου μπορεί να εξασφαλιστεί τόσο το ενιαίο της προετοιμασίας όσο και το διαρκές της επιμόρφωσης.

Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί η αναγκαιότητα επέκτασης της δυναμικής της προσομοίωσης (simulation) για την αναπαράσταση των λειτουργιών της σχολικής τάξης. Ζήτημα δύσκολο, αλλά όχι αδύνατο. Βεβαίως θα μπορούσε κάποιος να αντιτάξει στην πρόταση αυτή, το κατά πόσον είναι δυνατόν να προβλεφθεί η ποικιλία της ατομικής αντίδρασης-συμπεριφοράς σ' ένα σύστημα προσομοίωσης. Δεν νομίζω, όμως, ότι ο εκπαιδευτικός, ο ασκούμενος με το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα, συναντά, κατά την περίοδο της ολιγόωρης πρακτικής άσκησής του, όλες τις πιθανές εφαρμογές και αντιδράσεις-καταστάσεις που είναι ενδεχόμενο να παρουσιαστούν στην τάξη. Αποτελεί προσωπική ευχή και προσδοκία ο προσομοιωτής ανθρώπινου σώματος για εκπαίδευση των ιατρών σε διαγνώσεις, εγχειρήσεις κ.λπ. και ο προσομοιωτής τάξης για την πρακτική άσκηση των εκπαιδευτικών, κατ' αναλογία με το εκπαιδευτικό πιλοτήριο και τους θαλάμους διαστημικού κενού. Ως τότε ας διδαχθούμε από την τηλεϊατρική και την τηλεδιάσκεψη για να μην αναζητούμε αίθουσες πειραματικών σχολείων όπου θα συμπιέζονται διδασκόμενοι και ασκούμενοι.

β) Ο τρόπος αξιολόγησης του μαθητή

Η αξιολόγηση του μαθητή, επ' ευκαιρία ή κατά περιοδικό συστηματικό τρόπο, έχει πληθώρα μειονεκτημάτων, πολλά από τα οποία θα μπορούσαν να περιοριστούν, όπως π.χ.:

i) Η αδυναμία του εκπαιδευτικού να παρακολουθεί βήμα-βήμα με άμεση αξιολόγηση την ατομική μαθησιακή εξέλιξη των μελών της ομάδας, ώστε να επεμβαίνει διορθωτικά, συμπληρωματικά, ενισχυτικά, προκειμένου να δημιουργεί κοινό σημείο αφετηρίας-ετοιμότητας της ομάδας για το εκάστοτε επόμενο βήμα μαθησιακής δραστηριότητας.

ii) Η μη άμεση αξιολόγηση της συνολικής πορείας της ομάδας (όλων των μαθητών της τάξης) ώστε να υπάρχει σαφής εικόνα του μέσου ρυθμού της τάξης και της έκτασης των αποκλίσεων από το μέσο όρο.

iii) Ο μη ενιαίος τρόπος αξιολόγησης όχι μόνο των μαθητών μιας τάξης όλων των σχολείων, αλλά ακόμη και των μαθητών της ίδιας τάξης, για λόγους αντικειμενικούς (π.χ. αδυναμία συνεχούς και ταυτόχρονης αξιολόγησης όλων των μαθητών επί του ιδίου αντικειμένου), αλλά και υποκειμενικούς (π.χ. συναισθηματικούς).

iv) Η μη ενιαία διαχρονική αξιολόγηση του μαθητή εν όψει ενδεχόμενης εισαγωγής του στη Γ'βάθμια εκπαίδευση, προκειμένου να καταργηθεί η σημερινή μορφή επιλογής των σπουδαστών.

γ) Οι αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος

Θεωρητικά το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα μορφώνει δωρεάν, εν ονόματι των ίσων ευκαιριών, ελεύθερη και δημοκρατική προσωπικότητα και εξοπλίζει το άτομο με τα απαραίτητα εφόδια που θα του δώσουν τη δυνατότητα να μετέχει ισότιμα προς τα άλλα μέλη της κοινωνίας στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Όμως στην πράξη δεν συμβαίνει αυτό διότι:

i) αντί της κριτικής σκέψης καλλιεργείται η απομνημόνευση και η "τυποποιημένη συμπεριφορά",

ii) καταφεύγουν στα φροντιστήρια, για την κάλυψη διδακτικών ελλειμμάτων, ακόμη και μαθητές χωρίς μαθησιακές αδυναμίες,

iii) λειτουργούν σχολεία πρωινά, πρωινά και απογευματινά, δημόσια και ιδιωτικά μονοθέσια κ.λπ.,

iv) υπάρχει έλλειψη ειδικευμένου διδακτικού και λοιπού προσωπικού για άτομα με ειδικές ανάγκες,

v) η διαδικασία εισαγωγής στη Γ'βάθμια εκπαίδευση, μεταξύ των άλλων γνωστών μειονεκτημάτων που παρουσιάζει, κρατά μακριά από τη γνώση ένα μεγάλο αριθμό υποψηφίων σπουδαστών, και μάλιστα αρίστων, όχι εξ αιτίας του κορεσμού της αγοράς εργασίας, η οποία ούτως ή άλλως σε πολλές ειδικότητες είναι κορεσμένη, αλλά λόγω έλλειψης χώρων εκπαίδευσης. Πολλοί από τους υποψηφίους, που δεν κατορθώνουν να εισαχθούν στην Γ'βάθμια εκπαίδευση, αναζητούν διέξοδο εκτός Ελλάδος όπου, ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες και τις ικανότητές τους, εγγράφονται σε διάφορου ποιότητας εκπαιδευτικές μονάδες ενώ άλλοι ή οπισθοβατούν ή παρασύρονται σε ψευδεπίγραφες ανώτατες σπουδές.

Θα μπορούσε όμως το πρόβλημα αυτό να αντιμετωπιστεί με πολύ μικρότερο ψυχικό και οικονομικό κόστος για τους υποψηφίους και τις οικογένειές τους, χωρίς να αγνοείται και το κέρδος για την εθνική οικονομία. Η

πρότασή μας συνίσταται στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων της Ε.Α. για την αύξηση του αριθμού των εισαγόμενων στην Γβάθμια εκπαίδευση κατά τον ακόλουθο τρόπο.

Με την εφαρμογή μιας τέτοιας διαδικασίας οι πρώτοι στον κατάλογο επιτυχόντων, και μέχρι συμπληρώσεως του συνήθους αριθμού εισαγομένων, θα εγγράφονται δωρεάν, όπως ήδη συμβαίνει, ενώ οι υπόλοιποι (εφόσον η επίδοσή τους θα βρίσκεται πάνω από κάποιο κατώτατο όριο βαθμολογίας) θα εγγράφονται υπό την προϋπόθεση ότι θα καταβάλουν δίδακτρα. Η διδασκαλία των μαθημάτων θα είναι διττή: είτε με τον κλασικό τρόπο είτε με Ε.Α. Ο διαχωρισμός των φοιτητών, ως προς το σύστημα εκπαίδευσής τους, δεν θα γίνεται ανάλογα με το εάν θα καταβάλονται ή όχι δίδακτρα, αλλά βάσει της επιθυμίας που θα εκδηλώνουν οι ίδιοι οι φοιτητές. Σε περίπτωση δε που ένας αριθμός φοιτητών θα πρέπει υποχρεωτικά να ακολουθήσει το ένα ή το άλλο σύστημα, η επιλογή θα γίνεται με τυχαίο τρόπο (π.χ. κλήρωση).

δ) Οι αδυναμίες του εκπαιδευόμενου

Το σύστημα της Ε.Α. μπορεί να συμβάλει και στην αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών που έχουν πολλοί μαθητές εξ αιτίας υποκειμενικών ή αντικειμενικών λόγων. Δηλαδή η Ε.Α. θα μπορούσε:

i) Να παίξει το ρόλο του “φροντιστηρίου” προκειμένου ο μαθητής να έχει τη δυνατότητα άμεσης κάλυψης των μαθησιακών ελλείψεων και παρακολούθησης του μέσου ρυθμού της ομάδας.

ii) Να καλύψει ειδικές διδακτικές ανάγκες (άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλοδαποί μαθητές).

iii) Να συμβάλει, γενικότερα, στην εφαρμογή της “επί μέτρω” αγωγής με εξατομίκευση της παρέμβασης, είτε στο πλαίσιο της κανονικής διδασκαλίας είτε της ενισχυτικής/ φροντιστηριακής μορφής της.

ε) Οι πρόσθετες ή οι ειδικές απαιτήσεις των μαθητών με ειδικά προσόντα

Άτομα με ειδικές ανάγκες δεν είναι μόνο οι “υστερούντες” μαθητές, αλλά και εκείνοι που έχουν πρόσθετες ή ειδικές απαιτήσεις, όπως:

i) οι ευφυείς μαθητές, ii) οι αθλητές, iii) οι καλλιτέχνες και, γενικότερα, αυτοί που εμφανίζουν μεγάλο ενδιαφέρον για δραστηριότητες που απαιτούν ειδικά προσόντα (ταλέντο, ικανότητες, δεξιότητες κ.λπ.).

στ) Η αδυναμία επικοινωνίας με τους “ειδικούς”

Η επ’ ευκαιρία επικοινωνία με τους εκάστοτε σύγχρονους λογοτέχνες και καλλιτέχνες, τους ερευνητές κ.λπ. (εντός και εκτός Ελλάδος) είναι “προνόμιο” των ολίγων μαθητών που βρίσκονται πλησιέστερα προς τα πρόσωπα αυτά. Η Ε.Α. θα μπορούσε να καλύψει και αυτή τη σύγχρονη παιδαγωγική απαίτηση.

ζ) Η αδυναμία επίσκεψης διάφορων τόπων και χώρων και η άμεση επαφή με το “οικείο περιβάλλον”

Η κατ’ αίσθηση αντίληψη των πραγμάτων με άμεση-“ζωντανή” γνωριμία των αντικειμένων και του “περιβάλλοντός” τους, παρά τη μεγάλη χρησιμότητά της, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί διότι δεν το επιτρέπουν οι αντικειμενικές δυσκολίες επίσκεψης ή προσπέλασης διάφορων τόπων και χώρων, όπως, π.χ., τα εργαστήρια, τα ιστορικά μνημεία, τα μουσεία, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κ.λπ. Έτσι, παρόλο ότι ένα μεγάλο μέρος της ανάγκης αυτής καλύπτεται, κατά τον καλύτερο τρόπο, με τα σύγχρονα μέσα (βλ. εκπαιδευτική τηλεόραση, οπτικοί δίσκοι), δεν είναι δυνατή και η επικοινωνία με τα αρμόδια πρόσωπα που έχουν την ευθύνη λειτουργίας ή επίβλεψης των εργασιών στους χώρους αυτούς και τη δυνατότητα παροχής συμπληρωματικών πληροφοριών ή διευκρινίσεων στο πλαίσιο σχετικών ερωτημάτων. Η συνολική αυτή απαίτηση θα μπορούσε επίσης να αντιμετωπιστεί με την Ε.Α. στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως επικοινωνίας (βλ. τηλεδιάσκεψη).

η) Η αδυναμία κάλυψης της διδακτέας ύλης

Διάφορα “απρόβλεπτα” γεγονότα (απεργίες, φυσικά φαινόμενα, θάνατοι, ασθένειες κ.λπ.) δεν επιτρέπουν να καλυφθεί ενιαία από όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες η διδακτέα ύλη. Στις περιπτώσεις αυτές η πιθανή λύση του διευρυμένου ωραρίου ενώ είναι αδύνατη για την εφαρμογή του εντός της εκπαιδευτικής μονάδας, είναι δυνατή εκτός αυτής με την Ε.Α.

θ) Η δοκιμασία της αυθεντίας των διδασκόντων

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ο τρόπος και η ορθότητα του προσφερόμενου εκ μέρους των διδασκόντων μαθησιακού αγαθού δημιουργούν αρνητικό δεσμό του μαθητή με κάποιο γνωστικό αντικείμενο. Στις περιπτώσεις αυτές η Ε.Α., με την ελεγμένη πληρότητα και ορθότητα της προσφερόμενης γνώσης και τον δοκιμασμένο τρόπο παροχής της, περιορίζει την πιθανότητα εμφάνισης των αρνητικών επιδράσεων του τυχόν διδακτικού ελλείματος του κλασικού συστήματος.

ι) Ενδεχόμενη μείωση του κατά κεφαλήν κόστους εκπαίδευσης

Το πλεονέκτημα αυτό το παρουσιάζουμε υπό μορφή ερευνητικής υπόθεσης, η οποία θα πρέπει να μελετηθεί συστηματικά, ξεκινώντας από τη γενικότερη οικονομική αρχή ότι ο μηχανιστικός τρόπος παραγωγής ενός προϊόντος, η “τυποποίηση” της γνώσης στην προκειμένη περίπτωση, μειώνει το κόστος παραγωγής του.

II. ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ

Στα θετικά στοιχεία της Ε.Α., τα οποία ήδη αναφέραμε, θα πρέπει να προστεθεί και η δυνατότητα προοδευτικής εμφάνισης δευτερογενούς χαρακτήρα πλεονεκτημάτων, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι το νέο σύστημα θα λειτουργήσει κανονικά. Τέτοιας φύσεως οφέλη, ορισμένα εκ των οποίων αναφέρθηκαν ήδη από προηγούμενους ομιλητές, θα μπορούσαν να είναι:

- α) Αύξηση του αριθμού των εκπαιδευομένων, επιμορφουμένων κ.λπ.
- β) Δυνατότητα επέκτασης της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και γενικότερα της δια βίου παιδείας (βλ. σημερινές απαιτήσεις της τρίτης ηλικίας).
- γ) Δημιουργία νέων κλάδων απασχόλησης και νέων θέσεων εργασίας.
- δ) Παραγωγή και εκμετάλλευση νέων διδακτικών μέσων.
- ε) Σμίκρυνση του χρόνου που δαπανάται για τις μετακινήσεις των εκπαιδευομένων ώστε να μπορεί να επιδιωχθεί η βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- στ) Άνοδος του μορφωτικού επιπέδου του συνολικού πληθυσμού.
- ζ) Βελτίωση και αύξηση των επαγγελματικών προσόντων.
- η) Παραγωγή και ενδεχόμενη εξαγωγή τεχνογνωσίας μετά την εξειδίκευση σε νέες διδακτικές μεθόδους, ιδίως δε σε ό,τι αφορά τη δημιουργία μοντέλων “προσομοίωσης”.
- θ) Συμβολή στην επικοινωνία των λαών από την επιτυχή διακρατική συνεργασία στο πλαίσιο της χρησιμοποίησης ξένων διδακτικών προγραμμάτων.
- ι) Απόκτηση “όμοιων” (ισοδύναμων) επαγγελματικών προσόντων μέσω κοινών ευρωπαϊκών προγραμμάτων, προς διευκόλυνση της διακίνησης των ανθρώπων σε μια Ευρώπη χωρίς σύνορα.

III. ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Εάν παρατηρήσουμε την άλλη όψη του νομίσματος θα διαπιστώσουμε ότι, όπως τα πλεονεκτήματα της Ε.Α. προκύπτουν από το γεγονός ότι μπορούν να καλύψουν σημαντικές αδυναμίες του κλασικού εκπαιδευτικού συστήματος, έτσι και τα μειονεκτήματα προκύπτουν από το ότι η Ε.Α. δεν μπορεί να καλύψει ορισμένους βασικούς στόχους της εκπαίδευσης των νέων, κυρίως, ανθρώπων.

Εμπειρικλείει δηλαδή κινδύνους το μέγεθος των οποίων είναι αντιστρόφως ανάλογο προς την ηλικία των εκπαιδευομένων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι με τα σημερινά δεδομένα η Ε.Α.:

α. Δεν υπηρετεί την ψυχοδυναμική της σχολικής πραγματικότητας, διότι δεν καλλιεργεί τη συνεργασία και επικοινωνία των διδασκόμενων, μεταξύ τους και με τον διδάσκοντα, δεν συμβάλλει στην αλληλεπίδραση που δημιουργεί η συναντησιακή σχέση των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας και τελικά δεν προωθεί την κοινωνικοποίηση του ατόμου.

β. Δεν καλύπτει ερωτήματα, τα οποία δεν έχουν προβλεφθεί από το “προγραμματισμένο” μάθημα και τυπικά μεν μεταθέτει την απάντηση, σε τυχόν ερωτήματα, στην προγραμματισμένη μικρής διάρκειας επικοινωνία

με τον επιβλέποντα, ουσιαστικά όμως την αποκλείει.

γ. Δεν προσφέρει τη δυνατότητα δημόσιας επιστημονικής κριτικής του προσφερόμενου μαθησιακού αγαθού, αφού οι εκτός συστήματος ειδικοί δεν έχουν πρόσβαση σ' αυτό.

δ. Το προσφερόμενο εκπαιδευτικό προϊόν, τόσο από πλευράς διδακτικού αντικειμένου όσο και από πλευράς κατασκευής του διδακτικού προγράμματος, είναι συνάρτηση της εμπειρίας του κατασκευαστή ή των κατασκευαστών και των προσόντων τους.

ε. Ενισχύει τις συμπεριφοριστικές αντιδράσεις με προοδευτικό περιορισμό της ελεύθερης βούλησης του ατόμου, η οποία καλλιεργείται ιδιαίτερα με τον ζωντανό διάλογο.

στ. Αυξάνονται οι δυνατότητες απόκτησης περισσότερης και εγκυρότερης γνώσης, κατά μηχανιστικό τρόπο, αλλά καταργείται η καλλιέργεια του προφορικού λόγου.

ζ. Βεβαίως, θα μπορούσε κανείς να καταλογίσει στην Ε.Α. και δευτερογενούς χαρακτήρα επιπτώσεις, διότι δημιουργεί, εμμέσως, και άλλου είδους αρνητικές επιδράσεις, ως παρενέργειες, όπως, π.χ., η προοδευτική μείωση της ευκαιριακής ή κατά σύστημα απασχόλησης χιλιάδων εκπαιδευτικών ως φροντιστών. Το "μειονέκτημα" όμως αυτό δεν θα πρέπει να καταλογιστεί στην Ε.Α. διότι κάθε τεχνολογική μεταβολή επιφέρει αλλαγές στις οικονομικές συσχετίσεις. Άλλωστε η εκπαίδευση δεν έχει ως σκοπό τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης των εκπαιδευτικών αλλά των εκπαιδευόμενων.

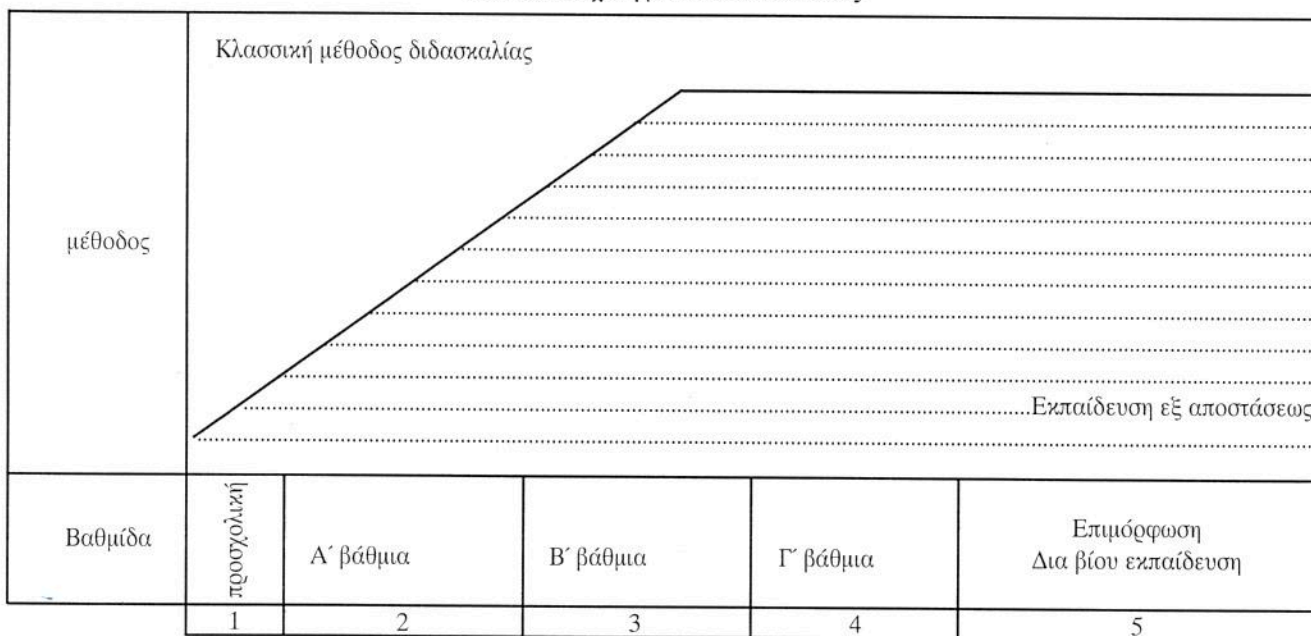
IV. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ Ε.Α. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Άρση μειονεκτημάτων

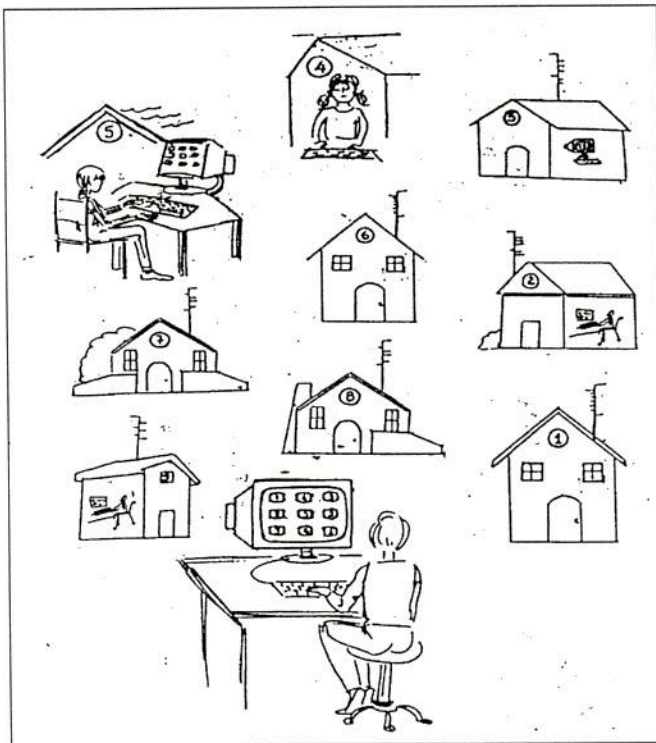
Προκειμένου να περιοριστούν οι αρνητικές επιδράσεις της Ε.Α. θα πρέπει να μελετηθούν, δοκιμαστούν και εγκριθούν μοντέλα μερικής εφαρμογής της και τεχνικές που δεν θα καταργούν τους βασικούς σκοπούς της αγωγής του ανθρώπου. Τέτοιας μορφής ενέργειες και εφαρμογές θα μπορούσαν να είναι:

α) Προοδευτική αύξηση της χρονικής έκτασης εφαρμογής της ώστε να παρακολουθεί την αύξηση της χρονολογικής ηλικίας. Όπως βλέπουμε στο σχήμα 1, η έκταση εφαρμογής της ενώ με την έναρξη του σχολικού βί-

ΣΧΗΜΑ 1 Σχέση μεθόδων διδασκαλίας

ου του μαθητή είναι σχεδόν μηδενική, προοδευτικά αυξάνεται από βαθμίδα σε βαθμίδα και τελικά η σχέση αυτή αντιστρέφεται.

ΣΧΗΜΑ 2. Εφαρμογή του μοντέλου της τηλεδιάσκεψης στην εκπαίδευση εξ αποστάσεως

β) Όσο μικρότερη είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα εφαρμογής της τόσο συστηματικότερα θα πρέπει να χρησιμοποιείται το μοντέλο της τηλεδιάσκεψης (βλ. σχήμα 2), έτσι ώστε τουλάχιστον δύο φορές την ημέρα να εμφανίζονται στα "παράθυρα" της οθόνης του υπολογιστή του διδάσκοντος και των διδασκόμενων όλα τα μέλη της ομάδας-τάξης και να ακολουθεί μεταξύ των μελών της ομάδας ένας σύντομος διάλογος, που θα συντονίζεται από τον διδάσκοντα.

γ) Συνεχής συγκριτική αξιολόγηση, με καθορισμένα κριτήρια (δείκτες), των αποτελεσμάτων των διάφορων εφαρμογών της Ε.Α. στο πλαίσιο διαχρονικών σχετικών ερευνητικών μελετών.

δ) Αξιοποίηση της διεθνούς εμπειρίας και τεχνογνωσίας και ενδεχόμενη εφαρμογή ξένων προτύπων μετά την απαραίτητη προσαρμογή και στάθμισή τους.

ε) Έναρξη εφαρμογής του νέου συστήματος μετά την εκπαίδευση ειδικού τεχνικού, διδακτικού και λοιπού προσωπικού.

στ) Αξιολόγηση από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του διδακτικού υλικού που θα χρησιμοποιείται.

ζ) Έκδοση οδηγού πλεονεκτημάτων και μειονεκτη-

μάτων.

η) Εκπόνηση μοντέλων προσομοίωσης για την πρακτική άσκηση των σπουδαστών όλων των ειδικοτήτων και κατευθύνσεων.

2. Πώς μπορεί να εφαρμοστεί στη χώρα μας

Σε ό,τι αφορά στο νομικό πλαίσιο για τη λειτουργική δομή και το περιεχόμενο της Ε.Α. είναι απαραίτητα:

α) Νομοθετική ρύθμιση για όλες τις εφαρμογές της Ε.Α. με όσο το δυνατόν λιγότερες παραπομπές σε υπουργικές αποφάσεις.

β) Δημιουργία και περιφερειακών κέντρων Ε.Α. από πανεπιστήμια, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ. (Ν.Π.Δ.Δ. γενικότερα), με αυτοτελή οικονομική και διαχειριστική υπόσταση. Κάθε κέντρο Ε.Α. θα εφαρμόζει δικό του ή κοινό με άλλα κέντρα αναλυτικό πρόγραμμα και σύστημα εκπαίδευσης και στήριξης των σπουδαστών. Το ίδιο ισχύει και για το διδακτικό υλικό.

γ) Δημιουργία κεντρικού εποπτικού οργάνου, το οποίο θα χορηγεί ενιαίο κατά ειδικότητα και βαθμίδα δίπλωμα για τους σπουδαστές των εκπαιδευτικών μονάδων που θα λειτουργούν με αμιγές σύστημα Ε.Α. Ο τίτλος θα χορηγείται, αφού προηγουμένως το κεντρικό εποπτικό όργανο θα έχει ενημερωθεί πλήρως για το περιεχόμενο και τον τρόπο εκπαίδευσης του σπουδαστή στον οποίο χορηγείται. Τα διπλώματα αυτά θα χορηγούνται και στους σπουδαστές των Κέντρων Ε.Α. που θα λειτουργούν με διακρατική συνεργασία.

δ) Για τους τίτλους σπουδών που θα χορηγούνται από αντίστοιχες εκπαιδευτικές μονάδες του εξωτερικού θα παρέχεται ισοτιμία κατά τα εκάστοτε ισχύοντα στο ΔΙΚΑΤΣΑ, με προοπτική ενιαίου ευρωπαϊκού διπλώματος και ενιαίας ευρωπαϊκής άδειας άσκησης επαγγέλματος.

ε) Λειτουργία μίας επιτροπής (εκπρόσωποι ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Σχολών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και αντίστοιχων εκπαιδευτικών μονάδων κλασικού συστήματος) ελέγχου του περιεχομένου και του τρόπου παρεχόμενης εκπαίδευσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο σημερινός τρόπος λειτουργίας του κοινωνικού γίνεσθαι καθιστά την εισαγωγή της Ε.Α. επιτακτική αναγκαιότητα. Όμως η εφαρμογή της δεν μπορεί να πραγματοποιείται στον ίδιο βαθμό σε όλες τις ηλικίες και χωρίς έλεγχο του προσφερόμενου εκπαιδευτικού προϊόντος και εποπτεία του παραγόμενου έργου σε όλες τις βαθμίδες τής κατά σύστημα εκπαίδευσης. Ζούμε σε μια εποχή όπου συνεχώς αυξάνεται η εξ αποστάσεως ικανοποίηση όλο και περισσότερων αναγκών. Έτσι μικραίνουν οι αποστάσεις και κερδίζονται χρόνος και κόστος. Από την άλλη πλευρά όμως, μήπως με τις “λύσεις” αυτές μεγαλώνει, τελικά, η απόσταση ανθρώπου από άνθρωπο και ως εκ τούτου το πρώτο ζητούμενο κάθε νέας εφαρμογής να είναι η αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού;